

Conceptexamenprogramma Pgp-Maatschappij groot

**havo cohort 2025-2027
(versie 3)**

Conceptexamen- programma

Pgp-Maatschappij groot
havo cohort 2025-2027
(versie 3)

Mei 2025

Verantwoording

2025 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN

3.8189.862

Inhoudsopgave

Toelichting bij dit conceptexamenprogramma	4
Karakteristiek van het praktijkgerichte programma Maatschappij	8
Conceptexamenprogramma	10

Toelichting bij dit concept-examenprogramma

Inleiding

Voor je ligt de derde versie van het conceptexamenprogramma voor de grote variant (360 studielastuur) van het praktijkgerichte programma Maatschappij (pgp-M) voor havo. Dit is de versie waarmee pilotscholen vanaf augustus 2025 aan de slag gaan (2025/2026 leerjaar 4 en 2026/2027 leerjaar 5).

Het ontwikkeltraject

Een doordacht curriculum maken we samen. In een meerjarig traject ontwikkelt SLO in opdracht van OCW praktijkgerichte programma's voor havo in een kleine en grote variant. Dit doen we in nauwe samenwerking met het veld. De doorontwikkeling van de grote variant loopt parallel aan de doorontwikkeling van de kleine variant voor het havo. Ervaringen van scholen in de pilot nemen we mee in de doorontwikkeling van de conceptexamenprogramma's, net als de resultaten van de monitoring.

De ontwikkelde conceptexamenprogramma's voor de grote variant worden door scholen in twee cohorten met leerlingen beproefd. Deze ervaring is nodig om in een cyclisch proces de examenprogramma's door te ontwikkelen, op elkaar af te stemmen en te verbeteren. We streven naar een relevant, consistent en bruikbaar curriculum. Deze derde versie van het conceptexamenprogramma is een tussenproduct, dat nog kan veranderen. De definitieve examenprogramma's leveren we op in 2026.

Ambities

De ambities voor het praktijkgerichte programma havo zijn:

- Leerlingen beter voorbereiden op de keuze voor en de overstap naar het vervolgonderwijs en de aansluiting naar het hbo te verbeteren.
- Leerlingen ervaringen bieden in en buiten de school, om beter aan te sluiten op de behoeftes van leerlingen, om actief en praktijkgericht te leren en te werken aan loopbaanoriëntatie en het ontwikkelen van beroepsbeelden.
- Leerlingen de relatie leren leggen tussen denken en doen.
Praktijkgerichte activiteiten zijn gericht op het toepassen van kennis en

vaardigheden aan de hand van realistische opdrachten van buiten de school.

Uitgangspunten

Examenprogramma

- Het praktijkgerichte examenprogramma draagt bij aan de voorbereiding en oriëntatie op vervolgonderwijs.
- De basis van het praktijkgerichte examenprogramma is voor alle havoleerlingen hetzelfde en bestaat uit praktijkgerichte opdrachten, loopbaanontwikkeling en programmaoverstijgende vaardigheden.
- Een praktijkgericht examenprogramma is handelingsgericht beschreven. Leerlingen die onderwijs volgen op basis van een praktijkgericht examenprogramma, voeren dus actief werkzaamheden en praktijkgerichte opdrachten uit. Ze passen hun kennis toe en breiden deze uit door het toe te passen in de praktijk.
- Binnen het praktijkgerichte examenprogramma is er aandacht voor het verbinden van theorie en praktijk en voor het verbinden van de brede maatschappelijke contexten aan de opdrachten.
- De werkvelden waarbinnen wordt geleerd, komen voort uit de hbo-beroepssectoren en de vervolgopleidingen.

Onderwijsprogramma

- Het praktijkgerichte programma bestaat uit praktijkgerichte, realistische opdrachten, uit te voeren in en buiten de school. 'Praktijkgericht en realistisch' betekent dat er in alle gevallen betrokkenheid is van buiten de school (bedrijfsleven, instellingen, overheden, vervolgonderwijs) bij de totstandkoming van het onderwijsprogramma met opdrachten.
- Bij het werken aan het praktijkgerichte programma zijn leerlingen actief en in de praktijk bezig. Leerlingen ontwikkelen, ontwerpen, maken dingen en voeren taken uit die horen bij de wensen en eisen van de opdrachtgever.
- Scholen kunnen opdrachten van het praktijkgerichte programma op verschillende manieren invullen, passend bij de regio op het niveau en de mogelijkheden van havoleerlingen.
- Binnen het aanbod van de school moeten leerlingen in het praktijkgerichte programma keuzemogelijkheden hebben tussen verschillende werkvelden en opdrachten binnen die werkvelden.

Afsluiting

- Het pgp-M kan aangeboden worden als profielkeuzevak in de profielen Cultuur en Maatschappij en Economie en Maatschappij in het havo. Het

praktijkgerichte programma kan desgewenst in het vrije deel van elke van de profielen worden aangeboden.

- Het praktijkgerichte programma wordt in leerjaar 4 of 5 afgesloten met een schoolexamen.
- De grote variant van het praktijkgerichte programma telt mee als een volwaardig vak en is onderdeel van de slaag-zakregeling. In de pilot moet een school daarvoor toestemming hebben van het ministerie van OCW (onthefing om het als schoolexamenvak aan te bieden).

Leeswijzer bij de examenprogramma's

Het examenprogramma bestaat uit vier domeinen, waarvan de eerste twee voor alle praktijkgerichte programma's voor havo gelijk zijn:

- A. loopbaanontwikkeling in praktijkgerichte opdrachten
- B. programmaoverstijgende vaardigheden
- C. werkvelden
- D. programmaspecifieke kennis en vaardigheden

Hoe lees je een praktijkgericht examenprogramma?

Het examenprogramma schrijft voor wat leerlingen minimaal moeten kennen en kunnen. Het is aan de scholen om te zorgen dat in het onderwijsprogramma alle eindtermen van het examenprogramma aan de orde komen en om de examinering zo vorm te geven dat leerlingen kunnen bewijzen dat ze in voldoende mate over de beoogde kennis en vaardigheden beschikken.

Het examenprogramma is niet geschreven als een boek dat je van begin tot eind doorleest. Bij het lezen van het examenprogramma is het goed je te realiseren dat er een verschil is tussen een examenprogramma en een onderwijsprogramma. Scholen maken, met opdrachten van en voor externe opdrachtgevers, op basis van het examenprogramma hun eigen onderwijsprogramma dat aansluit bij de visie van de school. Waar mogelijk is dit toegespitst op de regio. Opdrachten zijn dus op elke school anders. Als we binnen het examenprogramma het woord opdracht gebruiken, gaat het om praktijkgerichte en realistische opdrachten.

Het examenprogramma van een praktijkgericht programma bestaat uit eindtermen die handelingsgericht beschreven zijn in de vorm van vaardigheden. Om deze vaardigheden te beheersen, wordt verondersteld dat leerlingen over de benodigde kennis beschikken om de handelingen uit te kunnen voeren.

Scholen hebben de ruimte om een vertaling te maken van het examenprogramma naar een onderwijsprogramma met praktijkgerichte en

realistische opdrachten die passen bij de visie van de school en regio. Bij deze praktijkgerichte en realistische opdrachten worden in alle gevallen externe opdrachtgevers betrokken (bedrijven, instellingen, overheden en/of vervolgonderwijs). In elke praktijkgerichte opdracht komen kenniselementen en vaardigheden uit verschillende domeinen van het examenprogramma bij elkaar. In een praktijkgerichte opdracht hoeven niet alle eindtermen behandeld te worden, zolang alle eindtermen maar in het onderwijsprogramma aan de orde komen en worden afgesloten. De school kan gericht kiezen welke eindtermen in welke praktijkgerichte opdrachten aandacht krijgen. De schoolexaminering is zo ingericht dat leerlingen kunnen aantonen dat ze voldoende beschikken over de beoogde kennis, vaardigheden en LOB-ervaring.

Vorm van de eindtermen

Alle eindtermen hebben dezelfde vorm. Ze bestaan uit drie onderdelen:

Doelzin	beschrijft de essentie van de vaardigheid	verplichte wettelijke examenstof
Het gaat hierbij om	verduidelijkt waar het in de doelzin om gaat	verplichte wettelijke examenstof
Te denken valt aan	illustreert toepassingen van de eindterm	geen verplichte wettelijke examenstof, geeft inzicht waar het in de eindterm over gaat

De doelzin en uitwerking in iedere eindterm betreft verplichte examenstof. Dit moet terugkomen in het onderwijsprogramma. Wat er achter de kopjes 'Te denken valt aan' staat bij een eindterm wordt niet wettelijk vastgelegd in de examenprogramma's. De voorbeelden geven je een beeld hoe je het kunt uitwerken in het onderwijsprogramma en worden uiteindelijk opgenomen in de handreiking. De voorbeelden laten zien dat kennis en vaardigheden in verschillende onderwijssituaties of werkvelden aan de orde kunnen komen. Het kan zijn dat sommige voorbeelden van opdrachten worden genoemd bij meerdere eindtermen. Dit illustreert dat in de daadwerkelijke onderwijssituaties meerdere eindtermen aan de orde kunnen komen.

Digitale handreiking

Als aanvulling op de conceptexamenprogramma's voor de praktijkgerichte programma's ontwikkelen we een [digitale handreiking](#), die kan helpen bij de vormgeving en implementatie van het onderwijsprogramma en de examinering.

Karakteristiek van het praktijkgerichte programma Maatschappij

De inhoud van pgp-M richt zich op het werken *met* en *voor* mensen in een snel veranderende samenleving. Werken *met* mensen komt voor in bijvoorbeeld de gezondheidszorg, het onderwijs of een sector die zich richt op gedrag en maatschappij. Werken *voor* mensen komt vooral tot uiting in vraagstukken over de inrichting van de maatschappij. Denk aan de brede economische sector, de juridische sector en de sector waarin taal en cultuur centraal staat. Het programma geeft leerlingen de gelegenheid kennis te maken met werkprocessen die in alle sectoren, branches en werkvelden voorkomen. Specifieker gaat het hier om het ontwikkelen, maken of verbeteren van een dienst, product en proces.

- Denk bij het verlenen van diensten aan bijvoorbeeld taken in de zorg, het ontwikkelen en begeleiden van educatieve activiteiten, opvoedvraagstukken, het geven van gezondheidsbevorderende of financiële voorlichting.
- Bij het maken van producten valt te denken aan de ontwikkeling van een gezondheidsprogramma, een sportprogramma, een leskist of een maaltijdbox, een marketingplan of een onderneming.
- Het ontwikkelen en verbeteren van processen richt zich op procedures, protocollen en richtlijnen die het gebruik van bepaalde producten of diensten ondersteunen. Het gaat om een serie instructies of stappen die iemand moet volgen om een doel te realiseren, kwaliteit te leveren, gegevens over te dragen.

In een programma dat zich richt op het werken *met* en *voor* mensen, leren leerlingen de heterogene samenleving in de breedste zin van het woord begrijpen. Leerlingen leren over het menselijk gedrag, kunnen zich verplaatsen in medemensen en dat zichtbaar maken in omgangsvormen, gedrag en communicatie. Ze leren te reflecteren op hun identiteit en open te staan voor andere opvattingen en levenswijzen.

De wereld om ons heen verandert snel. Sinds de invoering van de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling heeft ieder land de verplichting een positieve bijdrage te leveren aan de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen. De agenda roept alle landen – overheid, bedrijven, kennisinstellingen en burgers – op bij te dragen aan het behalen van de doelen in 2030. De verbinding van (een van de) duurzame ontwikkelingsdoelen met praktijkgerichte en realistische activiteiten,

vraagt leerlingen zich te verdiepen in mondiale vraagstukken en oplossingsrichtingen te onderzoeken die een positieve bijdrage kunnen leveren aan een gezonde planeet en de mensen die erop leven.

Conceptexamenprogramma

Domein A: Loopbaanontwikkeling in praktijkgerichte opdrachten

Eindterm 1	Praktijkgerichte opdrachten
Doelzin	De leerling werkt doelgericht aan praktijkgerichte opdrachten van en voor externe opdrachtgevers.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • nemen van verantwoordelijkheid; • maken van een plan van aanpak inclusief een planning; • uitvoeren van de opdracht met behulp van voorwaardelijke en programmaspecifieke kennis en vaardigheden; • evalueren van het eigen handelen.

Eindterm 2	Interactie met externe opdrachtgevers
Doelzin	De leerling communiceert met externe opdrachtgevers bij het uitvoeren van praktijkgerichte opdrachten.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • inventariseren van de wensen van de opdrachtgever; • bespreken van de voortgang met de opdrachtgever; • bespreken van het uiteindelijke resultaat met de opdrachtgever.

Eindterm 3	De context van externe opdrachtgevers
Doelzin	De leerling houdt rekening met de context van externe opdrachtgevers bij het werken aan praktijkgerichte opdrachten.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • bewust omgaan met veiligheids- en andere officiële voorschriften die in een organisatie of in een werkveld van toepassing zijn; • bewust omgaan met sociale conventies die in een organisatie of in een werkveld gangbaar zijn; • bewust omgaan met het karakter van de organisatie of dat van het werkveld.

Eindterm 4	Ontwikkelen van interesses
Doelzin	De leerling ontwikkelt eigen interesses door middel van ervaringen met externe opdrachtgevers.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • oriënteren op de sector, de branche en het werkveld waarin de opdrachtgever werkzaam is; • beschrijven van producten, diensten en doelgroep van de opdrachtgever; • inventariseren van taken en functies binnen de organisatie van de opdrachtgever, inclusief de bij de functies behorende opleidingen; • waarderen van ervaringen met externe opdrachtgevers; • verbanden leggen tussen ervaringen en persoonlijke interesses.

Eindterm 5	Ontwikkelen van kwaliteiten
Doelzin	De leerling ontwikkelt eigen kwaliteiten door het uitvoeren van praktijkgerichte opdrachten voor externe opdrachtgevers.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • evalueren van proces en resultaat; • reflecteren op de eigen bijdrage aan proces en resultaat; • benoemen van de eigen kwaliteiten; • verbanden leggen tussen de eigen kwaliteiten, beroepsbeelden, vervolgoopleidingen en de arbeidsmarkt; • formuleren van een persoonlijk leerdoel voor verdere ontwikkeling.

Domein B: Programmaoverstijgende vaardigheden

Eindterm 6	Sociaal handelen
Doelzin	De leerling gaat passend om met mensen en situaties.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • inleven in emoties, situaties en belevingswereld van anderen; • uitdrukken van gedachten, gevoelens en ervaringen; • afstemmen van handelen op mensen en situaties; • bijdragen aan een veilig klimaat en een taakgerichte werksfeer.

Eindterm 7	Samenwerken
Doelzin	De leerling werkt samen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • organiseren van samenwerking; • ondersteunen van anderen in de samenwerking; • geven, ontvangen en verwerken van feedback; • zich verplaatsen in opvattingen en overtuigingen van anderen en het handelen hierop afstemmen.

Eindterm 8	Taalvaardigheden
Doelzin	De leerling gebruikt doelgericht taalvaardigheden.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • afstemmen van taal op doel, gesprekspartner en context; • analyseren van beeldtaal; • herkennen van non-verbale communicatie en afstemmen op mensen en situaties; • mondeling en schriftelijk presenteren van zichzelf en het eigen werk.

Eindterm 9	Informatievaardigheden
Doelzin	De leerling verwerft, verwerkt en deelt informatie.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • gebruiken van zoekstrategieën; • wegen van de betrouwbaarheid en bruikbaarheid van informatiebronnen; • selecteren en bewerken van informatie; • verwijzen naar bronnen; • presenteren van informatie aan de doelgroep.

Eindterm 10	Reken- en wiskundige vaardigheden
Doelzin	De leerling gebruikt doelgericht reken- en wiskundige vaardigheden.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • uitvoeren van berekeningen in de context; • interpreteren van grafieken, tabellen en diagrammen.

Eindterm 11	Digitale vaardigheden
Doelzin	De leerling gebruikt op een verantwoorde manier digitale technologie.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • kiezen van hardware en software; • delen van data, informatie en digitale content; • beschermen van persoonlijke gegevens en privacy in digitale omgevingen.

Eindterm 12	Analytische denkvaardigheden
Doelzin	De leerling gebruikt analytische denkvaardigheden om tot een oplossing te komen.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • selecteren, vergelijken en ordenen; • onderscheiden van hoofd- en bijzaken; • benoemen van overeenkomsten en verschillen; • benoemen van oorzaken en gevolgen; • gebruiken van structuren en schema's.

Eindterm 13	Kritische denkvaardigheden
Doelzin	De leerling gebruikt kritische denkvaardigheden om tot een besluit te komen.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • onderscheiden van verschillende perspectieven; • wegen van betekenissen, belangen, waarden en overtuigingen; • innemen van een standpunt op basis van informatie en argumenten.

Eindterm 14	Creatief denken en handelen
Doelzin	De leerling gebruikt creatieve denk- en maakstrategieën om tot nieuwe ideeën te komen.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • experimenteren met materialen en middelen; • bedenken van oplossingen en leggen van verbanden; • gebruiken van technieken die divergerend en convergerend denken ondersteunen.

Domein C: Werkvelden

Eindterm 15	Werkvelden
Doelzin	De leerling oriënteert zich op verschillende werkvelden en voert praktijkgerichte opdrachten uit van en voor externe opdrachtgevers.
Uitwerking	De leerling beheerst kennis, vaardigheden en houding die voorwaardelijk zijn om binnen het betreffende werkveld praktijkgerichte opdrachten uit te kunnen voeren. Het gaat hier om een keuze uit: • economie • gedrag en maatschappij • gezondheidszorg • recht • taal en cultuur • onderwijs
Toelichting	Te denken valt aan: • economie, met werkvelden als bedrijfskunde, accountancy, ondernemen, management en marketing; • gedrag en maatschappij, met werkvelden als sociaal werk, psychologie, pedagogische opleidingen, maatschappelijke hulp en dienstverlening; • gezondheidszorg, met werkvelden als verpleegkunde, paramedische beroepen (waaronder ergotherapeut, mondhygiënist, diëtist); • recht, met werkvelden als publiekrecht, privaatrecht; • taal en cultuur, met werkvelden als religie, journalistiek, communicatie en media; • onderwijs, met werkvelden als lerarenopleidingen, onderwijsondersteuning, educatie.

Domein D: Programmaspecifieke kennis en vaardigheden

Eindterm 16	Diensten
Doelzin	De leerling ontwikkelt een dienst op basis van onderzoek.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • analyseren van de behoeften van de doelgroep op basis van onderzoeksgegevens; • ontwikkelen van een dienst die aansluit bij de onderzoeksresultaten; • testen van de dienst met een kleine groep gebruikers; • verbeteren van de dienst op basis van gebruikersonderzoek.
Toelichting	Te denken valt aan: • voorlichting geven; • activiteiten begeleiden met kinderen, volwassenen; • een leskist samenstellen en aanbieden; • duurzame diensten in de detailhandel ontwikkelen.

Eindterm 17	Producten
Doelzin	De leerling ontwerpt een product.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • uitwerken van verschillende ontwerpen; • beoordelen of ontwerpen bijdragen aan de circulaire economie; • onderbouwen van de keuze voor een ontwerp; • realiseren van het ontwerp • testen van het ontwerp.
Toelichting	Te denken valt aan: • ontwerpen van een product met gebruik van een ontwerpmethodiek; • circulaire ontwerpstrategieën toepassen, denk aan <i>reduce, rethink, re-use, repair, refurbish, repurpose, recycle, recover</i>; • door herbestemming van materialen nieuwe producten maken, bijvoorbeeld ergonomisch verantwoorde meubels, speelgoed, kleding of accessoires; • ontwerpen van producten met een maatschappelijk doel: een weggeefkast, leskist, speeltuin en park;

Eindterm 18	Processen
Doelzin	De leerling verbetert een proces op basis van onderzoek.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • analyseren van het proces en knelpunten verzamelen; • opstellen van de doelen ter verbetering zoals kostenreductie, tijdswinst en duurzaamheid; • testen van verschillende voorstellen voor de verbetering van het proces; • onderbouwen van de keuze voor een definitief voorstel.
Toelichting	Te denken valt aan: • logistieke processen verbeteren; • een werkinstructie van een bouwpakket verbeteren; • een stappenplan voor het organiseren van een evenement maken; • gebruiksaanwijzing schrijven; • crowd management, een plan maken voor looproutes in drukke gebieden.

Eindterm 19	Onderzoeksplan opzetten
Doelzin	De leerling schrijft aan de hand van een probleemstelling en een onderzoeksvraag een voorstel voor een onderzoeksplan.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • formuleren van hoofdvraag en deelvragen; • kiezen van een onderzoeksmethode; • bepalen van de doelgroep; • selecteren van middelen die gebruikt worden om gegevens te verzamelen; • opstellen van een planning voor de verschillende fasen van het onderzoek: dataverzameling, analyse, rapportage.
Toelichting	Te denken valt aan: • een probleemstelling over een van de duurzame ontwikkelingsdoelen; • een kwalitatief of kwantitatief gebruikersonderzoek; • demografische doelgroepen, professionele doelgroepen, consumentendoelgroepen, specifieke onderzoeksgroepen; • een vragenlijst, interview, observatie, analyse van documenten • bronnen vermelden volgens APA-richtlijnen in een onderzoek.

Eindterm 20	Onderzoek uitvoeren
Doelzin	De leerling onderzoekt een probleemstelling aan de hand van een onderzoeksvraag.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • maken van een middelen om gegevens te verzamelen; • verzamelen van data; • analyseren en interpreteren van data; • visualiseren en communiceren van onderzoeksresultaten.
Toelichting	Te denken valt aan: • vragenlijst maken, richtvragen bedenken voor een interview, kijkpunten opstellen voor een observatie; • grafieken, tabellen, diagrammen, infographic, podcast, video, animatie.

Eindterm 21	Expert bevrage
Doelzin	De leerling bevrage een expert bij het realiseren van praktijkgerichte opdrachten.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • formuleren van de hulpvraag en deze onderbouwen; • selecteren van de expert met de juiste kennis, ervaring en achtergrond; • verwerken van opgehaalde kennis en vaardigheden en bronnen vermelden; • evalueren van de samenwerking met de expert.
Toelichting	Te denken valt aan: • vakspecialisten, medewerkers en hbo-studenten en -docenten bevrage. • de volledigheid en betrouwbaarheid van de informatie beoordelen; • conceptversies bespreken met de expert; • feedback vragen van de expert.

Eindterm 22	Omgaan met anderen
Doelzin	De leerling gebruikt kennis over het menselijk gedrag bij de omgang met anderen.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • rekening houden met ervaringen en perspectieven van anderen; • benoemen van het eigen perspectief en standpunt innemen; • afwegen hoe het eigen handelen effect heeft op de omgang met anderen.
Toelichting	Te denken valt aan: • zich vooraf verplaatsen in de ander: welke reacties is te verwachten; • in gesprek gaan of samenwerken met groepen en individuen met andere achtergronden, mogelijkheden en ervaringen; • vergelijken van opvattingen en reflecteren op eigen opvattingen.

Eindterm 23	Inwinnen van informatie bij overheid en lokale instanties
Doelzin	De leerling betreft wet- en regelgeving bij het werken aan praktijkgerichte opdrachten.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • bepalen welke wetten, regels en voorschriften van toepassing zijn; • verzamelen en verwerken van informatie over procedures bij overheid en lokale instanties.
Toelichting	Te denken valt aan: • sectorspecifieke regelgeving zoals in de medische sector, gemeentelijke verordeningen zoals over afvalstoffen of parkeren, landelijke wetten; • veiligheidsnormen, milieuregels, administratieve verplichtingen verwerken in opdrachten.

Eindterm 24	Duurzame ontwikkelingsdoelen
Doelzin	De leerling verwoordt waarden over duurzame ontwikkelingsdoelen voor zichzelf, de samenleving en de wereld.
Uitwerking	De leerling beheerst kennis, vaardigheden en houdingsaspecten die voorwaardelijk zijn om binnen het betreffende ontwikkelingsdoel praktijkgerichte opdrachten uit te kunnen voeren. Het gaat hierbij om ten minste drie van de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen: • geen armoede • geen honger • goede gezondheid en welzijn • kwaliteitsonderwijs • gendergelijkheid • eerlijk werk en economische groei • ongelijkheid verminderen • duurzame steden en gemeenschappen • verantwoorde consumptie en productie • vrede, justitie en sterke publieke diensten
Toelichting	Te denken valt aan: • Hoe vergroot je de weerbaarheid van kwetsbaren? • Wat te doen met het voedseloverschot van evenementen, congressen, feesten? • Hoe kunnen nieuwkomers zich welkom en veilig voelen? • Hoe bevorder je inclusie? • Hoe stimuleer je lokaal toerisme? • Hoe bevorder je fietsgebruik voor het woon-werkverkeer? • Hoe ziet een duurzaam transportsysteem eruit? • Wat is zelfvoorzienend leven?

Eindterm 25	Kennis gebruiken
Doelzin	De leerling gebruikt relevante kennis van andere vakken.
Uitwerking	Het gaat hierbij om: • selecteren van voorwaardelijke kennis; • gebruiken van vaardigheden uit taalvakken; • gebruiken van kennis en vaardigheden van andere vakken.
Toelichting	Te denken valt aan: • solliciteren; • economische concepten; • concepten uit de mens en maatschappijvakken; • kennis en vaardigheden uit de kunstvakken.

Bijlage

Deze publicatie is tot stand gekomen met inbreng van de volgende scholen:

- Cals College, Nieuwegein
- Copernicus SG, Hoorn
- CVO-AV, Gorinchem
- Ichthus College, Veenendaal
- Pieter Zandt Scholengemeenschap, Kampen
- Zwijsen College, Veghel

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)